

Czesław Świniarski

Kurs posoborowego prawa kanonicznego dla sędziów i pracowników sądowych (Rzym, 15.X. - 15.XII.1971)

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 16/1-2, 303-307

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIA

**KURS POSOBOROWEGO PRAWA KANONICZNEGO DLA SĘDZIÓW
I PRACOWNIKÓW SĄDOWYCH
(Rzym, 15.X. — 15.XII. 1971)**

Wobec wzrostu spraw małżeńskich, oraz faktu, że wiele Trybunałów kościelnych jest nieoperatywnych, a liczne istnieją tylko w schematach organizacyjnych Kurii — jak to zaznaczył Papież Paweł VI w przemówieniu do Roty Rzymskiej w 1966 r., gdyż oficjalowie nie potrafią, lub boją się prowadzić sprawy małżeńskie, pojawiły się głosy o zaradzeniu tej sytuacji. W celu przyjęcia z pomocą pracownikom Trybunałów kościelnych postanowiono zorganizować studium, tym bardziej, że po Soborze Watykańskim II dokonują się ważne zmiany w małżeńskim prawie kanonicznym, którego rewizja jest zadaniem szczególnie kompleksowym, gdzie prawodawca musi uwzględniać czynniki różnej natury i wartości, by instytucji małżeństwa dać normy adekwatne wymogom dzisiejszym.

Zorganizowania kursu podjął się Wydział Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego przy szczególnym poparciu Ks. Kardynała Dino Staffa, Prefekta Sygnatury Apostolskiej.

Kurs trwał od 15 października do 15 grudnia 1971 roku i obejmował 120 godzin wykładów w języku łacińskim i włoskim, nie licząc dodatkowych zajęć w Wikariacie Miasta i poszczególnych Kongregacjach dla bliższego zapoznania się z pracą tych Dykasteriów. Treścią wykładów były innowacje dotyczące spraw małżeńskich w sądach kościelnych w aspekcie substancjalnym prawa i proceduralnym, oraz normy postępowania niektórych Dykasteriów Rzymskich.

Tematyka wykładów zestawiona w czterech grupach przedstawia się następująco:

I. Współczesne zagadnienia dotyczące małżeństwa i praw osobowych.

Ks. U. Navarrete, Prof. P.U.G., „*Aktualne problemy prawa małżeńskiego*” (Cele małżeństwa w świetle Soboru Watykańskiego II i Encykliki „*Humanae vitae*” — Bona matrimonii — Istota i przymioty małżeństwa — Moment miłości małżeńskiej w strukturze prawnej małżeństwa — Miłość a przeszkoda impotencji — Miłość a dokonanie małżeństwa — O tak zwanej impotencji moralnej — Kwestie kanoniczne małżeństw mieszanych — Forma kanoniczna m.)

Ks. S. Garofalo, Prof. P.U.G., „*Węzeł małżeński w Nowym Testamencie*” (Normy: I Kor. 7, 10—11; Łuk. 16, 18; Mt. 5, 32; Mt. 19, 1—9, Mk. 10, 1—12. — Ekscypcje odnośnie klauzul Mateuszowych i privilegium Paulinum).

Ks. P. Adnès, Prof. P.U.G. „*Węzeł małżeński u Ojców Kościoła*” (Klasyczne interpretacje nierozzerwalności małżeństwa w historii pierwszego tysiąclecia — Interpretacja nierozzerwalności małżeństwa u Ojców Kościoła w opinii najnowszych autorów).

Ks. U. Navarrete, „*Węzeł małżeński w prawie kanonicznym okresu popatrystycznego do czasów dzisiejszych*”.

V. Visentin, Adwokat, „*O rozwodzie w ustawodawstwie poszczególnych narodów, a zwłaszcza w nowym prawie włoskim*”.

Ks. R. Bartolotti, Prof. P.U.G., „*Konkordat i rozwód we Włoszech*”.

Ks. V. Faggiolo, Audytor Roty Rzym. i Ks. Ch. Lefebvre, Wicedziekan Roty Rzymskiej, „*Najnowsza jurisprudencja S. Roty Rzymskiej w sprawach o nieważność małżeństwa*” (Konsens i miłość małżeńska — impotencja moralna — impotencja organiczna — poczytalność prawna).

M. Bartoloni, Prof., „*Problematyka medyczna chorób umysłowych*”.

C. Enderle, Prof., „*Kwestia impotencji organicznej mężczyzn*”.

Dr C. Lutrario, „*Impotencja kobiet*”.

Ks. I. Beyer, Prof. P.U.G., „*O ochronie praw osobowych*”.

II. Prawo procesowe małżeńskie.

Ks. Ch. Lefebvre, „*Wprowadzenie do najnowszych zmian w procesie małżeńskim*”.

Ks. I. Ezquerra, Adwokat, „*Apelacja i rewizja procesu*”.

Ks. O. Robleda, Prof. P.U.G., „*De querella nullitatis et de restitutione in integrum*” (w systemie K.P.K. i przygotowanym nowym prawie kanonicznym).

Ks. I. Gordon, Prof. P.U.G., „*Poszczególne działy procedury*” (Teoria St. J. Kellehera, a komisje zastępujące trybunały małżeńskie — właściwość sądowa w sprawach małżeńskich w starym i nowym prawie — przenoszenie instancji — skład trybunałów — zeznania stron, ze specjalnym uwzględnieniem upoważnień udzielonych przez Stolicę Apostolską dla U.S.A., Anglii, Belgii, Szwecji — presumpcja kan. 1040 i pewność moralna wymagana od sędziego przy wydawaniu wyroku i miejsce III Instancji — reguły w odniesieniu do specjalnych wypadków).

Ks. I. Casoria, Sekretarz Kongregacji Sakramentów i Ks. I. Gordon, „*Proces o dyspensę od małżeństwa niespełnionego*”.

Ks. U. Navarrete, „*Postępowanie w sprawach domniemanej śmierci*”.

Ks. I. Tomko, Ofic. Kongregacji Nauki Wiary, „*Sprawy rozwiązania małżeństw przez przywilej Pawłowy*”.

Ks. I. Ezquerra, „*Sprawy separacyjne w sądownictwie kościelnym*”.

A. Visentin, „*Sprawy separacyjne w sądownictwie cywilnym*”.

Ks. I. Ezquerra, „*Najczęstsze nieprawidłowości w postępowaniu procesowym*”.

Ks. Arcybiskup A. Sabbatani, Sekretarz Sygnatury Apostolskiej, Ks. I. Gordon, „*O zadaniach Sygnatury Apostolskiej odnośnie spraw małżeńskich*”. (Trybunały regionalne-rekursy).

III. Inne procesy.

Ks. Kardynał D. Staffa Prefekt Sygnatury Apostolskiej i Ks. Gordon, „*Sądownictwo sporno-administracyjne*” (w ogólności — działalność II Sekcji Sygnatury Apostolskiej — przygotowywanie rozbudowy systemu trybunałów administracyjnych).

Ks. I. Beyer, „*Proces o dyspensę od obowiązków wynikłych ze święceń kapłańskich*”.

IV. O poszczególnych Dykasteriach Kurii Rzymskiej

Ks. I. Tomko, „*O Kongregacji Nauki Wiary*”.

Ks. J. Papousek, Ofic. Kongregacji Biskupów, „*Kongregacji Biskupów*”.

Ks. Kardynał Samoré, Prefekt Kongregacji Sakramentów, „*O Kongregacji Sakramentów*” (Obraz aktualnych prac).

Ks. Kardynał I. Wright, Prefekt Kongregacji Spraw Duchowieństwa, „*O Kongregacji Spraw Duchowieństwa*”.

Ks. F. Romita, Podsekretarz Kongregacji Spraw Duchowieństwa, „*Wybrane zagadnienia z prac Kongregacji Spraw Duchow.*”

O. E. Gambari, Ofic. Kongregacji Spraw Zakonów i Instytutów Świeckich, oraz O. F. Marlot, Ofic. tejże Kongregacji, „*O Kongregacji Spraw Zakonów i Instytutów Świeckich*”.

Wykłady miały charakter teoretyczno-praktyczny z możliwością dyskusji, także i poza wykładami na grupach językowych i w spotkaniach okolicznościowych o charakterze towarzyskim z wykładcami. Uczestnikom studium starano się pokazać jak współczesny Kościół pracuje na terenie prawa kanonicznego, jak powstają nowe przepisy, w których ustawodawca bierze pod uwagę aktualną doktrynę katolicką i psychikę współczesnego człowieka żyjącego w społeczeństwie pluralistycznym, w kontekście historycznym, socjologicznym, z uwzględnieniem dorobku ustawodawczego i doświadczeń jurysprudencki, oraz nauki pastoralnej o małżeństwie. Uwidocznionym został również wpływ doktryny o ekumenizmie i wolności religijnej na kształtowanie się nowego prawa małżeńskiego, podobnie jak zasady nauki o małżeństwie głoszonej przez Konstytucję „*Gaudium est spes*”.

Między innymi zajęciami, dla orientacji jak w poszczególnych rejonach Kościoła przeprowadza się próby zaradzenia brakom na polu małżeńskiego sądownictwa kościelnego, np. w U.S.A., gdzie z braku dostatecznej ilości sprawnie działających sądów, powstają „małżeńskie trybunały podziemne” wyświetlono film. Ten film dokumentalny nakręcony w czasie pracy trybunału kościelnego w Brooklynie, przywieziony przez tamtejszego oficjała pokazywał jak wygląda u nich skrócony pro-

ces małż. Trzech sędziów, oraz obrońca węzła małżeńskiego wraz z adwokatem siedzą razem w obecności stron i świadków. Nic nie jest notowane, wszystkie zeznania rejestrowane są na taśmie magnetofonowej. Notariusz (kobieta) dla zachowania pozorów przepisów podaje dwustronny formularz z danymi personalnymi, na którym strony i świadkowie podpisują, że zeznawali pod przysięgą.

Do pytań w czasie przesłuchania włączają się na żywo obrońcy węzła małżeńskiego i adwokat zrównany z nim w prawach. Ponieważ w przedstawianej sprawie zachodziła potrzeba opinii biegłego dla zaoszczędzenia czasu i kosztów zatelefonowano do niego. W toku nagrywanej rozmowy telefonicznej, słyszanej przez wszystkich, wszyscy mogli się w nią włączyć. Taśmę przechowuje się w archiwum, po bezwzględnym wydaniu wyroku. Istnieje możliwość dyspensy od apelacji obrońcy węzła małż. Kiedy w dyskusji zapytano na jakiej podstawie stosują taką procedurę, odpowiedziano, że wyrok sanuje defekty procesu. Z wyjątkowej zasady robi się cały proces. Na tle sytuacji amerykańskiej eksperyment ten został oceniony pozytywnie.

Wzrastające zainteresowanie Dykasteriów Rzymskich kursem świadczyło o jego znaczeniu. Szeroko otwierały one swe biura umożliwiając kursantom zapoznanie się z ich codzienną pracą, dając też możliwość praktyki, nawet dopuszczano małymi grupami do obecności w czasie sesji „In Congressu” Kongregacji Sakramentów w sprawach de rato non consummato. Szkoda że kurs nie został zaproszony do Roty Rzymskiej. Grupa polska złożyła wizytę Ks. Dziekanowi S. Roty Rzymskiej, gdzie w rozmowie poruszano załatwianie spraw z naszego terenu. Wszędzie starano się pokazać jak dalece poszły zmiany w Kurii Rzymskiej na lepsze po Soborze Watykańskim II.

W pokłousiu kursu, w krytyce zwrócono uwagę na zbyt wielką ilość godzin wykładowych poświęconych prawu rozwodowemu i separacyjnemu, sprawom nieaktualnym w wielu rejonach Kościoła w świecie. Zaznaczono też potrzebę rozbudowania praktycznej części wykładów i postułowano urządzenie dalszego ciągu kursu, a także potrzebę zorganizowania podobnych w innych krajach. W czasie kursu można było na miejscu zapatrzeć się w najnowszą literaturę fachową, potrzebne pozycje w razie potrzeby sprowadzano z innych krajów. PUG wydawał też dla studium specjalne biuletyny i konspekty wykładów. Uczestnicy rekrutowali się spośród duchownych i świeckich (w tym jedna kobieta), przybyłych z różnych krajów Europy, Ameryki Północnej i Południowej, Afryki i Azji. Polaków było siedmiu.

Na specjalnej audjencji w dniu 13. XII. 1971 Ojciec św. Paweł VI przyjął organizatorów, wykładowców i uczestników „Cursus renovatione canonicae” w Sala dei Papi, gdzie w przemówieniu publikowanym przez „L'Osservatore Romano” zaznaczył że „kurs naprawdę odpowiedział potrzebie” doksztalcenia i pogłębienia wiedzy, gdyż prawo kanoniczne jako ludzkie nacechowane jest postępowaniem i rozwojem, zwłaszcza

w obliczu zmian i przygotowaniu dalszych w myśl zaleceń Soboru Watykańskiego II, które wymagają szczególnych studiów czemu zarządził kurs zorganizowany przez P.U.G. Szczególną uwagę zwrócił Ojciec św. na soborowy postulat ochrony praw osobowych, co zapoczątkowane zostało się przez powołanie II Sekcji Sygnatury Apostolskiej, poprzez którą ustawodawstwo otrzymało nowy impuls w tym kierunku.

Jak dochodzą wiadomości inicjatywa podjęta przez Wydział Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego znajduje naśladowców w innych krajach.

Ks. Czesław Swiniarski

SESJA NAUKOWA KANONISTÓW

Dnia 10 stycznia 1972 r. odbyła się w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie sesja naukowa kanonistów zorganizowana przez Wydział Prawa Kanonicznego ATK. Uczestniczyło w niej 73 osób z całej Polski.

Sesji przewodniczył ks. prof. dr Ignacy Subera, Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego ATK.

Przedmiotem sesji był referat ks. dr Franciszka Kamińskiego na temat „Gwarancje konstytucyjne wolności sumienia i wyznania w PRL”. Główne tezy referatu były następujące:

1. Konstytucja PRL gwarantuje wolność sumienia i wyznania; sformułowania Konstytucji są pod tym względem jasne i nie mogą budzić zastrzeżeń.
2. W praktyce administracyjnej powstawały niekiedy trudności, wynikające z niewłaściwej wykładni przepisów Konstytucji i braku poprawnego ich stosowania.
3. Organy administracyjne przy podejmowaniu konkretnych decyzji winny zgodnie z duchem Konstytucji korzystać z pozostawionego im przez ustawy szerokiego marginesu swobodnego uznania.
4. Zasady organizacyjno-polityczne struktury i funkcjonowania aparatu państwowego w państwie socjalistycznym wykluczają w tej dziedzinie arbitralność urzędniczą.
5. Ostatnie zmiany polityczne w Polsce stwarzają korzystny i niezbędny klimat dla poprawnej realizacji zasad konstytucyjnych.

Dyskusję nad referatem otworzył ks. prof. dr Ignacy Subera, zwracając uwagę na potrzebę jasnego uświadomienia sobie konkretnych dróg proceduralnych, jakimi można zabezpieczyć efektywne przestrzeganie konstytucyjnej zasady wolności sumienia i wyznania w aktach niższego rzędu, zaczynając od ustawy.

Wśród głosów w dyskusji na szczególną uwagę zasługują następujące wypowiedzi:

Prof. dr Zygmunt Izdebski wypowiedział się za bardziej konkretnym i raczej proceduralnym niż filozoficzno-prawnym traktowaniem kwestii wolności sumienia i wyznania w dyskusjach prawnych. W na-